

МІСЦЕ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття присвячена теоретичному аналізу значення формування перекладацької компетентності для професійного становлення майбутнього вчителя іноземних мов. Зазначаються особливості впровадження компетентнісного підходу у вищу педагогічну освіту України. Аналізується значення компетентнісного підходу до підготовки конкурентоспроможного спеціаліста в умовах педагогічного вищого навчального закладу з урахуванням сучасних соціальних процесів. Визначаються ключові компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Розкриваються сутність, структура та складові перекладацької компетентності майбутнього вчителя іноземних мов.

Ключові слова: компетентнісний підхід, ключова компетентність, перекладацька компетентність.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Навчання іноземним мовам у вищому педагогічному навчальному закладі має ряд специфічних рис, що зумовлені особливостями навчальної програми, яка здебільшого складається з психолого-педагогічних та характерних для певного фаху наук. Студенти мовних спеціальностей, в свою чергу, мають на меті професійно оволодіти усіма або більшістю аспектів, навичок та вмінь пов'язаних з іншомовною мовленнєвою діяльністю. Педагогічну діяльність сучасного вчителя іноземних мов не можливо уявити без роботи з іншомовними науковими джерелами, методичними доробками, навчальним матеріалом й автентичними підручниками. Передусім така діяльність полягає в їх усному і письмовому перекладі з різними прагматичними та практичними інтенціями, зокрема для підвищення власної професійної, методичної та інформаційної компетентності. Також є необхідність складання анотації або короткого реферату власних статей іноземною мовою для їх публікації. Активна участь у конференціях та семінарах, відвідування лекцій час від часу вимагають компресії почутого або прочитаного матеріалу та створення вторинного тексту іншою мовою, конспектування. Такі задачі постають перед фахівцями не лише в процесі педагогічної діяльності, але й у процесі професійної підготовки у ВНЗ. В межах процесу євроінтеграції та глобалізації сучасної вищої освіти важливим напрямком у трансформації сучасної педагогічної освіти стало впровадження компетентнісного підходу в освіті. Серед ключових компетентностей необхідних для гармонійного професійного становлення майбутнього вчителя визначають перекладацьку компетентність, яка і включає в себе формування необхідних вмінь перекладу в поєднанні з формуванням особистісних якостей фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми, виділення невирішених частин. Проблема ефективного впровадження компетентнісного підходу у вищу педагогічну освіту та визначення ключових компетентностей майбутнього вчителя іноземних мов знайшла відображення у багатьох наукових працях педагогів та психологів. Проблема визначення та диференціації термінологічного апарату в межах компетентнісного підходу висвітлена у працях І.О. Зимньої, О.М. Мутовської, Дж. Равена, Р. Уайта, Н. Хомського, А.В. Хуторський та ін. Питання визначення сутності компетентнісного підходу до організації педагогічного процесу вивчали С.У. Гончаренко, О.І. Пометун, О.П. Савченко, Н.Ф. Сергієнко, О.В. Сухомлинська та ін. Проблему визначення поняття, структури професійної компетентності педагога розглядали В.М. Введенський, Т.Б. Волобуєва, В.М. Гриньова, І.А. Зязюн, В.О. Сластьонін та ін. Роботи О.В. Березовської, І.П. Тригуб присвячені вивченню міжкультурної компетентності вчителів іноземних мов. О.Г. Дем'яненко досліджувала кросскультурну компетентність учителів іноземних мов. Вивченням перекладацької компетенції займалися А.В. Головна, О.А. Ізмайлова, В.М. Комісаров, О.В. Кондратьєва, О.М. Любченко, І.М. Чепурна, І.І. Шахновська та ін. Не дивлячись на безперечні досягнення у вирішенні питання визначення ключових компетентностей майбутніх учителів іноземних мов, ця проблема залишається актуальною й до тепер. Зокрема невичерпаним є науковий інтерес до питання формування перекладацької компетентності як умови якісної фахової підготовки майбутнього вчителя іноземних мов.

Метою статті є здійснення теоретичного аналізу проблеми формування перекладацької компетентності як умови якісної фахової підготовки майбутнього вчителя іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Необхідність розвитку професійної компетентності вчителів, який відповідає запитам сучасної економіки і соціокультурного розвитку суспільства є необхідною умовою і

пріоритетним напрямком модернізації системи вищої педагогічної освіти. Останнім часом проблема компетентнісного підходу до підготовки працівників педагогічної сфери перебуває в центрі уваги дослідників [1, с. 153].

В Україні висвітленню основних засад впровадження компетентнісного підходу в вищу освіту, зокрема педагогічну, присвячена низка публікацій з освітньої політики за підтримки Міністерства освіти і наук України та Національної академії педагогічних наук України. Нормативно-правове регулювання запровадження компетентнісного підходу у вищу професійну освіту України окреслено Законом України "Про вищу освіту", наказами Міністерства освіти, молоді та спорту України "Про затвердження порядку проведення моніторингу підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції", "Про затвердження програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки", Постановою Кабінету Міністрів України "Про утворення Міжвідомчої комісії з підтримки Болонського процесу в Україні".

У процесі становлення компетентнісного підходу у вищій педагогічній освіті гострим стало питання щодо визначення ключових компетентностей майбутнього вчителя. Зарубіжні та вітчизняні вчені стверджують, що ключові компетентності є змінними, їм властива рухлива і перемінна структура, тобто вони залежать від пріоритетних напрямів соціуму, мети і завдань освіти, особливостей і здатності самовизначення особистості в суспільстві [3, с. 8]. В Україні ключові компетентності визначаються в освітньо-кваліфікаційних характеристиках. Педагоги створили різні класифікації ключових компетентностей необхідних для вчителя. Європейський центр соціальних та економічних досліджень визначає наступні ключові компетентності вчителя: предметну, педагогічну, технологічну, "навчити навчатись", міжособистісну, міжкультурну, соціальну, громадську, ініціативну та культурну [8, с. 157].

У межах проекту "Освітня політика та освіта "рівний-рівному" компетентність розглядається як уміння діяти на основі набутих знань професійного вибору. Українськими педагогами визначений перелік ключових компетентностей: компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що характеризується як цілісне індивідуальне утворення і є процесуальною основою оволодіння знаннями та умінням; компетентність у сфері соціального життя, що передбачає здатність проектувати стратегії свого життя, відповідно до норм і правил суспільства та інших чинників; загальнокультурна компетентність; громадянська компетентність; компетентності з інформаційних та комунікаційних технологій [8, с. 112].

Вітчизняні педагоги досліджують ключові компетентності майбутнього вчителя іноземних мов. Учені зазначають такі з компетентностей, як: комунікативну, лінгвістичну, фонологічну, граматичну, загальноосвітню, професійну, лексичну, дискурсивну, розмовну, функціональну, прагматичну, культурологічну, лінгво-культурологічну, стратегічну, соціальну, соціокультурну, соціолінгвістичну, інтеракціональну та ін. Окрім вищезазначених компетентностей, В.О. Коваль підкреслює значення формування життєвих компетентностей учителя-філолога, а саме: спеціальна і професійна компетентність щодо дисциплін, які викладаються; методична компетентність щодо способів формування знань та вмінь студентів; соціально-психологічна компетентність щодо спілкування; диференціально-психологічна компетентність щодо мотивів, здібностей, орієнтованості студентів; аутопсихологічна компетентність щодо досягнень та недоліків особистісної діяльності [4, с. 3]. Кожна з вказаних компетентностей, в свою чергу, передбачає формування певних умінь, навичок та особистісних характеристик [4, с. 5].

Специфіка професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов передбачає високий рівень володіння іноземною мовою для використання її з різними прагматичними інтенціями в комунікації. Рівень ефективності комунікативного процесу зумовлений сформованістю іншомовної комунікативної компетентності суб'єктів. Іншомовна комунікативна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти й саморозвитку особистості [1, с. 17]. Також ІКК тлумачиться, як інтегративне утворення особистості, яке має складну структуру й виступає як взаємодія і взаємопроникнення лінгвістичного, соціокультурного та комунікативного вміння, рівень сформованості яких дозволяє майбутньому спеціалісту ефективно здійснювати іншомовну, а отже, міжмовну, міжкультурну й міжособистісну комунікацію. Крім того, вченими визначено змістові напрями іншомовної підготовки майбутніх фахівців, згідно з якими іншомовна комунікативна компетентність передбачає сформованість мовленнєвої компетентності, яка складається з низки компетентностей: в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та перекладі/медіації; знання мовного матеріалу, рецептивних та продуктивних навичок його застосування; лінгвосоціокультурної компетентності, основними компонентами якої є соціолінгвістична, соціокультурна та соціальна компетентності [7, с. 12].

Так, однією із складових мовленнєвої компетентності, необхідних для гармонійного становлення майбутнього вчителя іноземних мов як спеціаліста, ряд вчених визначають перекладацьку компетентність. Сучасне суспільство переживає епоху суцільної інформатизації. В такому суспільстві відкриваються безпрецедентні можливості для розвитку спеціаліста, ефективнішого вирішення його професійних проблем. Проте використовувати ці можливості можуть лише ті фахівці, які будуть володіти необхідними знаннями і вміннями оперування різними джерелами інформації, в тому числі

іноземною мовою. Принциповим з цього приводу є, на нашу думку, питання про забезпечення таких освітніх послуг, які своєчасно готували б майбутніх професіоналів до інформаційного майбутнього. Формування вмінь перекладу майбутніх учителів іноземних мов дасть змогу їм орієнтуватися в новому інформаційному просторі.

Дослідники глумачать перекладацьку компетентність як сукупність знань, умінь і навичок різних видів перекладу та особистісних якостей перекладача, необхідних для успішного перекладу [5, с. 19]. Майбутній учитель іноземних мов повинен отримати комплексне уявлення про основні види перекладу (переклад і переспів, художній і науково-технічний, усний і письмовий, синхронний і послідовний, машинний і безмашинний, дослівний і реферативний), зрозуміти їх специфіку, опанувати технології та методи практичної реалізації перекладу, які складаються з прийомів і форм перекладацької діяльності. Ми визначаємо перекладацьку компетентність учителя іноземних мов як складну інтегративну категорію, що включає ті кваліфікаційні характеристики вчителя, які дозволяють здійснювати акт міжмовної і міжкультурної комунікації, знання та вміння перекладу, володіння мовами перекладу та оригіналу з урахуванням їх соціокультурних особливостей. В.М. Комісаров виокремлює п'ять аспектів перекладацької компетентності: мовний, текстоформуючий, комунікативний, технічний, а також особистісні характеристики перекладача [5, с. 22].

Л.К. Латишев та В.І. Провоторов розрізняють базові, спеціальні та специфічні складники перекладацької компетентності. Базовими складниками перекладацької компетентності є знання, навички та вміння, що тією чи іншою мірою необхідні перекладачу в усіх видах перекладу незалежно від жанру тексту, який перекладається. До специфічних складників перекладацької компетентності належать знання, навички та вміння, які необхідні в будь-якому одному або в декількох споріднених видах перекладу (письмовому, зорово-усному, абзацно-фразовому, послідовному, синхронному) [6, с. 125]. Спеціальними складниками перекладацької компетентності вважаються ті її компоненти, які необхідні при перекладі текстів певного жанру і стилю (науково-технічних, ділових, художніх тощо), тобто цей складник трактується як знання перекладачем предмета висловлювання й володіння термінологією [6, с. 126]. На нашу думку складовими перекладацької компетентності вчителя іноземних мов є: лінгвістична компетенція (системні знання та вміння, необхідні для успішної лінгвістичної комунікації, вміння сприйняття мови оригіналу і відтворення мовою перекладу), граматична компетенція (знання граматичного складу мови оригіналу та мови перекладу для правильного підбору та заміщення граматичних структур), соціолінгвістична компетенція (вміння правильного розуміння контекстів висловлювань, адаптації їх мовою перекладу), дискурсивна компетенція (вміння зв'язності тексту), професійна компетенція (знання, що безпосередньо відносяться до професійної діяльності вчителя), екстралінгвістична компетенція (загальні енциклопедичні знання, вміння орієнтації у визначеній ситуації перекладу), вміння передачі інформації, вміння девербалізації та розмежування мов (контроль над інтерференцією), вміння перекладу, знання інформаційних технологій, вміння переформулювання, психомоторні навички (особливості пам'яті, уваги, творчості, логіки, аналізу, синтезу тощо), стратегічні навички (вербальні і невербальні навички, що використовуються під час вирішення певних задач, виникаючих у процесі перекладу). Всі вищезазначені вміння та навички взаємопов'язані і формують перекладацьку компетентність.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасні соціальні зрушення безперечно впливають на формування освітніх стандартів України. Для конкурентоспроможності випускників на українському та міжнародному ринках праці доцільним є застосування компетентнісного підходу у вищій освіті. Під час теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури було виявлено значення впровадження компетентнісного підходу у вищу педагогічну освіту. В Україні впровадження компетентнісного підходу в вищу освіту керується низкою законів та публікацій Міністерства освіти і наук України та Національної академії педагогічних наук України. Наукові доробки зарубіжних і вітчизняних педагогів присвячені проблемам визначення та класифікації ключових компетентностей майбутніх учителів, розробці методики їх формування та оцінки рівня сформованості компетентностей. Зокрема встановлено, формування перекладацької компетентності майбутнього вчителя іноземних мов набуло неабиякого значення в умовах сучасного інформаційного суспільства. Перекладацька компетентність визначена як складна інтегративна категорія, що включає ті кваліфікаційні характеристики вчителя, які дозволяють здійснювати акт міжмовної і міжкультурної комунікації, знання та вміння перекладу, володіння мовами перекладу та оригіналу з урахуванням їх соціокультурних особливостей. Складовими перекладацької компетентності вчителя іноземних мов визначено лінгвістичну, професійну, граматичну, соціолінгвістичну, екстралінгвістичну компетенції, спеціальні навички і вміння передачі інформації, девербалізації, перекладу, переформулювання та психомоторні навички, пов'язані з процесом перекладу. Перспективою даного дослідження є аналіз сучасних тенденцій та методики формування перекладацької компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Використані джерела

1. Волосенко А. Компетентнісний підхід до психолого-педагогічної підготовки вчителів в економічному університеті / А. Волосенко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5. – С. 151-158.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Дайджест пед. идей та технологій. – 2004. – №1. – С. 11-14.
3. Сльникова Г.В. Про впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Г.В. Сльникова // Теорія та методика управління освітою. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua>.
4. Коваль В.О. Роль ключових компетентностей у професійній діяльності вчителя-словесника [Електронний ресурс] / В.В. Коваль // Збірник наукових праць. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nauk_praz/2014/1/20.pdf.
5. Комиссаров В.Н. Перевод и языковое посредничество / В.Н. Комиссаров // Тетради переводчика. – 1984. – №21. – С. 18-26.
6. Латышев Л.К. Технология перевода: учеб. пособие. – М.: Академия, 2005. – 320 с.
7. Николаева С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу/ С.Ю. Николаева // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
8. Key competences in Europe: opening doors for lifelong learners. CASE – Center for Social and Economic Research on behalf of CASE Network, Warsaw, 1999. – 148-168 p.

Furs T.

**THE TRANSLATION COMPETENCE ROLE IN THE PROCESS
OF FUTURE TEACHER OF FOREIGN LANGUAGES
PROFESSIONAL FORMATION**

The article is devoted to the theoretical analysis of the translation competence formation value in the process of the future foreign language teachers professional formation. The urgency of this problem solution is investigated and explained. The features of the competence-based approach implementation in higher pedagogical education in Ukraine, including the legal basis of this process, are indicated. The impotence of the competence approach to the professional formation of educational sphere competitive specialists in the conditions of modern social processes is analyzed. Different approaches to the key competences determination necessary for the future foreign language teachers are identified. The notion of translation competence is given. The structure and components of the future foreign language teachers translation competence are observed, including essential competences, skills and knowledge for the translating.

Key words: *competence approach, key competence, translation competence.*

Стаття надійшла до редакції 21.01.2015